

חוק (עם חוקיות) לישראל

ערן בן-חור

לעילוי נשמת רחל בת חנה ז"ל
ת. נ. צ. ב. ה.

סדר לימוד 'חוק לישראל'; הנהוג במקומות רבים, ערוך לכל יום מתוך התנך, המשנה, הגמרא והזוהר, ועל-אף שפעמים רבות נדמה שבחירת הקטעים היא שרירותית ואין כל קשר מכוון בין קטע אחד למשנהו - למעשה אין הדבר כך. כאן נעיין באחד מתוך סדרי הלימוד הרבים כדי להדגים עיקרון זה.

רבי חיים ויטאל, תלמידו של האר"י הקדוש, ערך את ספרי "חוק לישראל" ובהם קבע סדר לימוד יומי על-פי פרשיות התורה, הכולל לימוד בפרשת השבוע, בנביאים, בכתובים, במשנה, בתלמוד הבבלי ובזוהר הקדוש.

וזאת לשונו בהקדמתו לספרי "חוק לישראל":

סדר עיסוק התורה שהארם חייב לקרוא בכל יום ויום בקביעות, בסוד קביעת עתים לתורה, זה מנהג מורי זלה"ה, בצאתו מבית הכנסת היה עדיין מעומף בציצית ותפילין, וקורא הסדר הזה בכוננות האלו על-פי סדר המדרגות ממטה למעלה, וזה הסדר: תורה, נביאים, כתובים, משנה, תלמוד וקבלה, וזה פרט: יום ראשון מהשבוע היה קורא מתחילת פרשת השבוע ששה פסוקים שנים מקרא ואחד תרגום, ואחר כך נביאים גם-כן עם תרגום, ואחר כך כתובים, גם-כן עם תרגום, ואין צריך לקרוא שנים מקרא.

לאחר עריכת הספרים נערך בנוסף לימוד יומי של מוסר והלכה על-ידי הגאון המקובל ר' חיים יוסף דוד אוזלאי ז"ל (החיד"א), תוספת זו נקראת בשם "יוסף לחוק".

לכאורה, סידור חלקי הלימוד המובאים בכל יום נראה מקרי, אך אין הדבר כך כלל ועיקר ונמצא מכנה משותף העובר כחוט השני בין כל החלקים.

כדי להמחיש שאכן עריכת ספר זה נעשתה ברוח הקודש נתבונן בדוגמא מתוך ספר שמות - פרשת תרומה, יום ראשון.

חלק התורה

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף וזוזהות. ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים. וערת אילם מאדמים וערת תזזים ועצי שטים. שמן למאר בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים.

שמות כה א-ו

ששת הפסוקים הראשונים בפרשה מתארים את בקשתו של הקב"ה ביד משה "מאת כל איש אשר ידבנו ליבו" מעם ישראל, לנדב תרומה להקמת המשכן. הסתכלות בתרומות אלו מגלה לנו שכמעט כל סוגי הרכוש שאפשר לו לאדם להיות בעלים עליהם כלולים בפסוקים אלו:

- א. "זהב וכסף ונחשת" - כנגד החלק הדומם שבטבע, אותם מחצבים הגנוזים בקרקע העולם.
- ב. "ותכלת וארגמן"¹ - כנגד הדגה שבים. שני צבעים אלו מופקים מחלזון המצוי בים.
- ג. "ותולעת שני" - כנגד הרמשים החיים על פני האדמה. מתולעת זו מופק צבע אדום.
- ד. "ושש" - כנגד החלק הצומח שבטבע. מגבעולי צמח זה מפיקים את סיבי הפשתן המשמשים לאריגת בדים.
- ה. "ועזים" - כנגד הבהמה הטהורה.
- ו. "ועורות אילם מאדמים" - כנגד החיה הטהורה.
- ז. "ועורות תחשים" - כנגד החיה אשר איננה טהורה.
- ח. "ועצי שטים" - כנגד אילנות הסרק.
- ט. "ושמן למאור" - כנגד עצי הפרי. שמן זה מופק מפרי עץ הזית.
- י. "בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים" - המופקים מצמחים ועצים.

בפסוקים מתוארים ארבעה שימושים שאנו מוצאים לעולם הצומח: פשתן ללבוש, גזע עצי שטים לבניין, פירות עץ הזית למאור, ועשבי בשמים. עוד יש לומר, כי תרומה זו שונה משאר התרומות בהן נצטוו בני ישראל במדבר.

שתי התרומות הנוספות, אחת לאדני המשכן והשנייה לקניית קורבנות הציבור, קצובות היו בקע לגולגולת (מחצית השקל) האחת. כאן הציווי מוחלט ואינו מאפשר ביטוי רצון כלשהו מצד המצווה, שנא' "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט"². לעומת זאת, בתרומת המשכן בא לידי ביטוי רצון המצווה, והוא רשאי לקבוע את סוג התרומה וכמותה, כמו שמפרש רש"י במקום: "כולם באו בנדבה איש איש מה שנדבו ליבו, חוץ מן הכסף שבא בשווה, מחצית השקל לכל אחד".

¹ מסכת ציצית פרק א משנה א: "חילזון למה הוא דומה? בריאתו דומה לרג וגופו לרקיע".

² שמות ל טו

על-פי הסבר זה יש לשאול שתי שאלות:

א. מדוע שונה תרומה זו, שאינה קצובה, משאר התרומות, בהן נקצב מלכתחילה סכום התרומה?

ב. מדוע אנו מוצאים בפרוט תרומה זו כמעט את כל סוגי הרכוש אשר לאדם?

תשובות לשאלות אלו נמצא בחלק הגמרא של אותו יום.

חלק הגמרא

תניא נמי הכי: לא יעמוד אדם לא על-גבי כסא ולא על-גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר: "ממעמקים קראתיך ה'", וכתוב: "תפילה לעני כי יעמוף".

ברכות י"ב

כל עניינו של המשכן, שלאחר מכן מתבטא במקדש, הוא בית תפילה מרכזי לעם ישראל - "כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות - תל שכל פיות פונים בו"³, ולעתיד לבא - מרכז תפילה לכל אומות העולם, שנאמר: "כי יבתי בית תפילה יקרא לכל העמים"⁴.

כל עניין התפילה הוא החיבור לקב"ה וחיבור זה אפשרי כאשר חש האדם הפונה לקונו שאין לו מעצמו כלום. הוא יודע שהמציאות כולה היא מעשה ידיו של הקב"ה ולו עצמו מצד האמת אין בעלות על דבר, כיוון שכל רכושו וידיעותיו נובע מאותו מקור חיים עליון, שנא': "לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות"⁵. על-ידי ידיעה זו, כאשר האדם מרגיש את עצמו עני מכל, רק אז שומע הקב"ה אל תפילתו באמת, עוטר אותה כביכול בחמימות ומאזין לה בקשב רב, שנאמר: "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת"⁶.

מאידך, נמצאות המידות המנגדות לחיבור זה, והן הגאווה והכבוד, שמקורן בריבוי נכסים גשמיים ו"נכסים" רוחניים. ריבוי זה גורם למידות אלו להתגלות, ולחבל ביחסי הגומלין התקינים של הנברא עם בוראו, שנאמר: "ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה לך ורם לבבך ושכחת את ה' א-להיך"⁷. הרגשת ה'אני' המפותחת אינה משאירה מקום לפרטים אחרים להכלל באותו מעגל אישי, ולעתים נמצא שאף הקב"ה בכבודו ובעצמו נשכח ונדחק לקרן זוית. ועל כך מזהירים חז"ל: "כל אדם שיש בו גסות הרוח מתמעט... ואמר הקב"ה: אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר"⁸: 'גבה עינים רחב לבב אותו לא אוכלי'⁹.

לכן, כדי להקל על האדם להיות עובד ה' באמת, נותן הקב"ה עצה טובה לעמו, ולכן דווקא בתרומה זו, שעליה מתבסס רוב רובו של בניין המשכן, אומר הקב"ה - על מנת

³ ברכות ל ע"א

⁴ ישעיהו נו ז

⁵ חגי ב ח

⁶ תהילים קמה יח

⁷ דברים ח יג-יד

⁸ תהילים קא ה

⁹ סוטה ד ע"ב

שאכן כל אחד ואחד מכם יוכל לממש עצמו בצורה הטובה ביותר בין כותלי בית תפילה זה, עליו 'להיפטר' עד כמה שאפשר לו מנכסיו האישיים ובעצם מהרגשת ה'אני' שלו, כל אחד לפי מדרגתו, כל אחד לפי מה שידבנו ליבו. וכל המרכבה לעשות כן, הרי זה יגיע למדרגה גבוהה יותר בקרבה לה'. לכן על האדם להנמיך עצמו לפני בוראו, כיוון שאין גבהות לפני המקום, עליו להרגיש בטל בפני מי שאמר והיה העולם כיוון ש"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה'"¹⁰. ואז יתקיים בו הפסוק: "תפילה לעני כי יעטוף..."¹¹.

חלק הנביאים

וה' זָתַן חֲכֵמָה לְשִׁלְמָה כְּאִשֶּׁר דָּבַר לּוֹ וַיְהִי שְׁלֹם בֵּין זָוִירָם וּבֵין שְׁלֹמָה וַיִּכְרַתוּ בְרִית שְׁוֵיהֶם. וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמָה מִסּוּ מִכָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֵשִׁים אֶלֶף אִישׁ. וַיִּשְׁלַחֵם לְבַנּוֹתָה עֲשָׂרַת אֶלְפִים בַּזָּהָב וְזָלִיפוֹת זָהָב יִהְיוּ בְלִבְנוֹן שְׁנַיִם זָהָבִים בְּבֵיתוֹ וְאַדְזָירָם עַל הַמַּס. וַיְהִי לְשִׁלְמָה שְׁבַעֲשֵׁים אֶלֶף זָהָב וְשִׁמְנַיִם אֶלֶף זָהָב בָּהָר. לְכָר מִשְׁרֵי הַזָּבִים לְשִׁלְמָה אִשֶּׁר עָלָה הַמַּלְאָכָה שְׁלֵשֶׁת אֶלְפִים וְשִׁלְשֵׁי מֵאוֹת הָרָדִים בַּעַם הָעֲשִׂים בְּמִלְאָכָה. וַיִּצֹו הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיִסֹּד הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית.

מלכים א' ה כו-לב

חלק זה מתאר את תחילת תהליך בניין המקדש על-ידי שלמה המלך.

הפסוק הראשון מעורר תמיהה, שהרי מעשה נתינת החכמה לשלמה מבואר כבר שני פרקים לפני כן, ומה ראה הנביא להזכיר שוב את נתינת החכמה לשלמה, ולצרף פרט זה לעניין תחילת בניין המקדש.

כדי לענות על שאלה זו יש לבדוק מדוע ניתנה החכמה לשלמה.

כאשר מקריב שלמה קרבן לה' בכמה המרכזית בגבעון, נגלה אליו הקב"ה בחלום: "ויאמר א-להים שאל מה אתן לך"¹², ושלמה מבקש: "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע..."¹³.

שלמה אינו מבקש דבר לעצמו, הוא מבקש לגלות את האמת בעולם זה, שעליו אומרים חכמים "עלמא דשקרא", לדעת לברור את הטוב מן הרע, כדי לשפוט את העם בצדק ובמשפוט, ובכך לקיים את רצון ה' לתת לרשע רע כרשעתו ולצדיק שכר על צדקתו, שהרי על כך זועק אביו: "שפטו דל ואביון עני ורש הצדיקו, פלטו דל ואביון מיד רשעים הצילו"¹⁴, וכך גם בפרקי אבות: "אמר רבן שמעון בן גמליאל על שלשה דברים העולם עומד: על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר: "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם".

על בקשה זו של שלמה מגיב הקב"ה בשמחה: "ויטב הדבר בעיני ה' כי שאל שלמה את הדבר הזה. ויאמר א-להים אליו: יען אשר שאלת את הדבר הזה, ולא שאלת לך ימים

¹⁰ משלי כא ל

¹¹ תהילים קב ע"א

¹² שם ג ה

¹³ שם ג ט

¹⁴ תהילים פב ג

רבים, ולא שאלת לך עושר, ולא שאלת נפש אויביך, ושאלת לך הבין לשמע משפט...הנה נתתי לך לב חכם ונבון, אשר כמוך לא היה לפניך, ואחריך לא יקום כמוך"¹⁵.

ולא זו בלבד אלא: "וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר וגם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימך"¹⁶.

כעת נוכל להבין מדוע הוזכרה נתינת החכמה בתיאור תחילת הבניין, שהרי ביארנו שאדם הרוצה בקשר אמיתי עם בוראו באותו בית התפילה, עליו להשיל את רצונותיו העצמיים עד למצב האופטימלי בו אין לו לעצמו כלום.

אם כך הדבר לגבי האדם המתפלל במקדש קל וחומר לגבי האדם הבונה את המקדש החייב להיות בטל כל כולו כלפי הקב"ה. לכן משה, שהיה עניו מכל אדם, זכה להעמיד את המשכן. ושלמה בבקשתו הוכיח לקב"ה שכל רצונו הוא להיטיב לעם הבחירה, וברצונו זה הוא מבטא את רצון ה'. משום כך הזכיר הנביא שוב את נתינת החכמה בעניין תחילת בנין המקדש, להדגיש שבזכות העובדה ששלמה ביטל את רצונו בפני רצון השי"ת זכה הוא להקים את המקדש.

נקודה מעניינת עליה יש לתת את הדעת, שאף-על-פי ששלמה הוכיח שאכן רצונו בטל בפני רצון ה' ושאין הוא מחפש לעצמו לא עושר ולא כבוד, למרות זאת, עדיין מרחפת מידת הגאווה כמאיימת להכניע את שלמה ולהסירו מדרכו. נקודה זו רמוזה בשמו של גובה המס הראשי של שלמה - "ואדנירם על המס"¹⁷. בחומש דברים נאמר: "ורם לבכך ושכחת את ה' א-להיך"¹⁸, ובמלך נאמר "לבלתי רום לבכו מאחיו"¹⁹.

אותו אדונירם, המהווה חלק מביטוי מלכותו של שלמה, חלק מעצמתו של שלמה כמלך, הוא נקודת התורפה באישיותו של שלמה, והוא הביטוי להמצאות כוחות המנגדים לרצונו הכן של שלמה - לעשות את רצון ה' מתוך ביטול וענוה. נקודת תורפה זו אכן מקבלת ביטוי לאחר ש: "ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעשר וחכמה"²⁰, או אז מתחילים להתבטא רצונותיו העצמיים של שלמה שלא תמיד הולכים בד בבד עם צו ה'. "והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות, ואת בת פרעה, מואבית, עמונית, אדומיות, צידוניות, חתיות"²¹. לאחר ששלמה הופך להיות המלך הדומיננטי בעולם ואין מי שישווה לו בחכמה ובעושר, שוכח במידת מה שלמה את מקור עצמתו: "ולא היה לבבו שלם כלבב דוד אביו"²², והרגשת הרוממות מתגנבת אט אט אל תוך ליבו. בשל כך "מתיר" שלמה לעצמו לעבור על מצוות לא תעשה מסוימות שבתורה, מתוך מחשבה שבשל דרגתו בחכמה וכבינה יש ביכולתו לעבור על מצוות התורה בלי לעבור על טעמיהם. כלומר, הוא יכול להרבות לו נשים, ואלו לא יטו את לבבו אחר אלוהים אחרים, הוא יכול להרבות סוסים, ואלו לא ישיבו אותו מצרימה כיוון שחכמתו המרובה תעמוד לו לעזרו ותמנע ממנו מלהיכשל באותם טעמי המצוות. לכן, חושב שלמה, שהוא יכול גם לשאת את בת פרעה למרות שמצריים אינם רשאים לבא בקהל ה' אלא לאחר שלושה דורות, כיוון שאין

¹⁵ מלכים-א ג י-יב

¹⁶ שם ג יג

¹⁷ שם ה כז

¹⁸ דברים ח יד

¹⁹ דברים יז כ

²⁰ מלכים-א י כג

²¹ שם יא א

²² שם יא ד

לו צורך בכירור של שלשה דורות מאותה השפעה שלילית השרויה במצריים. לדעתו, לברור זה נזקקים ההדיוטות הבאים במגע עם המצריים, אך הוא עם כל תוקף חכמתו וידיעותיו הבלתי מוגבלות יוכל גם יוכל להתמודד עם מצרית מדור ראשון ולא להינזק מעצמותיה ההרסניות הטמונות בה מעצם היותה קשורה בעבותות למקור חוצבה.

אולם "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום"²³, וכך קורה ש: "אז יבנה שלמה במה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על פני ירושלים ולמלך שקץ בני עמו"²⁴. אמנם שלמה עצמו לא בנה במות אלו, אך - "מתוך שלא מיחה בנשיו נקראת על שמו"²⁵.

כשל כך נגזר על הממלכה להיקרע: "ויאמר ה' לשלמה יען אשר היתה זאת עימך ולא שמרת בריתי וחקתי אשר עליך, קרוע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך"²⁶. אדונירים עצמו, אותה נקודת תורפה במלכות שלמה, סופו שנרגם באבנים על-ידי תומכי ירבעם, שנאמר: "וישלח המלך רחבעם את אדורם אשר על המס וירגמוהו כל ישראל באבן וימת"²⁷ - רמז לאותה מידת רוממות באדם שאין לה תוקף וקיום לאורך זמן.

חלק הכתובים

איש זמס יפתה רעהו והאליכו בדרך לא טוב. עצה עיניו לחושב תהפכות
קרץ שפתיו כלה רעה. עלזרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. טוב ארך
אפים מנבור ומשל ברוחו מלכד עיר. בחזיק יוטל את הגורל ומה' כל
משפטו. טוב פת זרבה ושלחה בה מבית מלא פבוזי ריב.

משלי 16 כט-ל, יז א

על פסוק אחרון בחלק זה מפרש רש"י: "טוב היה לקב"ה להחריב ביתו ועירו והיה בשלווה, מעבירותיהן של ישראל".

במשל זה מתריע שלמה המלך על אותן הסיבות שהביאו לחורבן הבית הראשון והשני - עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות הביאו לחורבן בית ראשון, ושנאת חינום החריבה את הבית השני.

מהי אותה שנאת חינום השקולה כנגד אותן שלוש מצוות בהן - ייהרג ואל יעבור?

כאשר הרגשת ה'אני' באדם גוברת והולכת נוצר מצב בו לכאורה, אישיותו 'מתרחבת' על פני שטח רב במציאות. הרגשה זו גורמת לכך, שכל כניסה לתחום נרחב זה של מציאותו על-ידי גורמים אחרים בבריאה. כמו כן היא גורמת לו להרגיש כאילו אותם נבראים פוגעים בו ומנסים לנגוס בחלקים השייכים לו והמחיים אותו. כלומר, נראה לו לאותו אדם שכל טובת הנאה המקבל אדם אחר בעולם הזה ניתנת לו על חשבון זכויותיו הוא, כיוון שמנקודת מבטו הרי שבשבילו לבדו נברא העולם. (אמנם אומרים חז"ל: "צריך כל אחד ואחד לומר בשבילי נברא העולם"²⁸, אלא שמחשבה זו עליה דיברו חכמים

²³ משלי יט בא

²⁴ מלכים-א יא ז

²⁵ רש"י שם

²⁶ מלכים-א יא יא

²⁷ שם יב יח

²⁸ סנהדרין לו ע"א

צריכה להגיע מתוך ענווה. כאשר רגש זה מתגלה מתוך גאווה ורוממות הרי זה נהפך לכוח הרסני).

בשל כך נוצרת שנאת החינם, שהרי אותו האדם השנוא לא עשה דבר לשונא, כל אשמתו היא עצם קיומו החודר למציאותו ומפריע לשונא 'להתרחב', כביכול, ולהשתלט על חלק נוסף במציאות.

שורש כל אותה שנאה הן אותן מידות רעות של גאווה וכבוד, הגורמות להרגשה העצמית המפותחת. נמצא, שאותן מידות רעות אלו שהקב"ה לכאורה מיעץ לעם ישראל "לנטוש" אותם מחוץ למשכן, הם אלו שבהתגברותן לא רק שפוגעות ביכולת החיבור של האדם לבוראו, אלא אף גורמות לחורבן אותו מקום בו נעשה חיבור זה.

חלק המשנה

...החנונים אינם רשאים למכור את הדמאי. כל המשפיעים במידה גסה רשאין למכור את הדמאי. אלו הן המשפיעים במידה גסה? כגון הסימונות ומוכרי תבואה.

דמאי פ"ק ב משנה ד

דמאי הוא אותו חלק לגביו קיים הספק - האם הופרשו ממנו המעשרות אם לאו.

מסבירה המשנה, שחנוניים המוכרים מעט מעט בחנותם לצרכן, אינם רשאים למכור את הדמאי, אלא עליהם לעשרו, כיוון שרווחיהם גדולים והם מוכרים את מרכולתם בדיוק רב ואין הם מוסיפים על המידות. לעומת המשפיעים במידה גסה, המוכרים לקמעונאים בכמויות גדולות ובמחיר מוזל, נוהגים להוסיף על המידה, שהרי במשקלים ובמחירים הללו תוספת של כמה ק"ג אינה משמעותית ו'בטלה בשישים' כלפי הכמות הכללית. מכיוון שחזקה על אותם סיטונאים שמוסיפים במידות - הרי הם פטורים מלעשר את הדמאי, אשר הפרשתו נכללת באותן תוספות במידות הניתנות לחנוניים.

על דרך הפשט נראה, שאותם המשפיעים במידה גסה נשכרים ממשנה זו בשל היותם מוסיפים על המידות - הם נפטרים מלעשר את הדמאי, לעומת החנוניים עליהם מוטלת חובת הפרשת הדמאי. אלא שבהסתכלות פנימית מתהפכת ראייה זו, שהרי הפרשת הדמאי מצווה היא ו"שכר מצווה - מצווה", שאין לך בעולם הזה דבר היכול להוות שכר ראוי לקיומה של מצווה אחת. מכאן, שהמשפיעים במידה גסה אינם זכאים לקיים מצווה זו, אלא היא נחלתם של אותם חנוניים (כמובן, ניתנת האפשרות למשפיעים במידה גסה לעשר את הדמאי, אך סביר להניח שלא יעשו זאת, שהרי יגררו להם דבר זה הפסד כספי).

אדם בעל מידות גסות כגאווה, כבוד, גסות רוח ועוד, אינו מסוגל להתקשר באמת לתורה ולנתנה, ולקיים מצוות בדביקות, שהרי קיום מצוות דורש את הפך הגסות (ענווה ועידון), ואת שבירת אותן תכונות הגורמות להרגשת ה'אני' המפותחת. כאשר מתגברות מידות רעות אלו בנפש האדם, יוצרות הן חיץ בינו ובין בוראו ועל ידן הוא נדחה מקיום מצוות. אלו הם כאמור המשפיעים מידה גסה. לעומתם, החנוניים הם המוצאים חן בעיני ה', שמידותיהם מעודנות לאין-ערוך יותר מן הראשונים, ולכן יותר קל להם להתקשר לתורה ולקיים את מצוותיה, ומשום כך זוכים הם לקיים את מצוות הדמאי.

חלק המוסר

הגאווה היא שורש להרבה עבירות, אם כן אדם למקום ואם כן אדם לחבירו, כי גורם להזיק לחברו ולשנאתו ולדבר לשון הרע עליו, וכאלה רבות. ואם בינו למקום שכן כתיב: "זרם לבכך ושכחת את ה' א-להיך", ואמרו רבותינו ז"ל: כל מי שיש בו גסות הרוח נקרא תועבה, שנאמר: "תועבת ה' כל גבה לב".

שערי קדושה לרח"ו חלק ב שער ב

חלק זה ממצה ומסכם את כל אותם עניינים שביארנו בכל החלקים הנלמדים בסדר זה של יום ראשון בפרשת תרומה.

סיכום

נמצא, שהחוט המקשר בין הפרשה בתורה לבין הנביאים, הכתובים, המשנה, הגמרא וחלק המוסר, הוא עניינין של אותן מידות רעות שאינן רצויות מלפני ה' - הגאווה, הכבוד והגסות, המפריעות לאדם בעבודת ה' ובקשר עם סביבתו, תוצאותיהם מחד יכולות להיות הרסניות ושבירתן, מאידך, מגלה את אותו חלק א-לוה ממעל הטמון בכל יהודי.

ונסיים בעצה טובה לאלו המקיימים לימוד יומי בספרי "חוק לישראל": לחפש בקריאה אחר אותו מסר ענייני, המוכמן בסידורם של חלקי הלימוד, ובכך לקיים את מאמר חז"ל: "לעולם ליגמר איניש והדר ליסבר"²⁹.